

Po dviejų *homo irretitus* dekadų: nevilts ir svajos

Marius Povilas Šaulauskas

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedros profesorius daktaras (HP)
Department of Logic and History of Philosophy
Faculty of Philosophy, Vilnius University, Professor, Doctor (HP)
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (+370 5) 266 7617
El. paštas: marius.saulauskas@fsf.vu.lt

Homo irretitus, globalinės informacijos visuomenės senbuvis, tampa labiausiai paplitusia ir vis svaresne nūdienio bendrabūvio lytimi. Kontrafaktinės informacijos visuomenės sampratos požiūriu telematinės interakcijos įpavidalina šiadienos pasaulį konstitutyviai – per kelis dešimtmečius jos pavirto būtinaja jo pamatinių pavidalų steigties ir buvimo sąlyga. Tokią permainą inter alia lydi nusistovėjusių žinojimo praktikų redukcija į lengvai pasiekiamą ir pavaldomą informacijos masyvų prieigą bei panaudą. Pasyviųjų ir aktyviųjų telematinės interakcijos formų skirtis nyksta – ją keičia skaitmeninis išviršinė prasmę generuojantis perpetuum mobile: lakoniškai reaktyvi iš anksto pateiktos informacijos recepcija bei sintetiniai skaitmeninių kasdienybės interakcijų pavidalai, paklūstantys masinės daugiaveikos ir joje kanalizuojamo turinio paprastinimo imperatyvui. Tačiau vargu ar ši inovacija žada mūsų civilizacinio buvimo pagrindų griūtį ar jų pamatinę perlaužą.

Pagrindiniai žodžiai: kontrafaktinė informacijos visuomenės samprata, skaitmeniniai aborigenai, įskaitmenintas žinojimas ir prasmė, homo irretitus.

Šis straipsnis radosi kaip šiame leidinyje skelbiamo straipsnio „Dvi *homo irretitus* dekados: pradžios ir tęstys“ teorinė paantraštė – kaip dvisluoksnis *post scriptum*, punktyriškai apibūdinantis du bene svarbiausius nūdienos pasaulio įskaitmeninimo bruožus. Jame įvardijami du tokio įskaitmeninimo sekmenys: *pirma*, informacijos visuomenės sampratos požiūriu; *antra*, giluminių prasmingumo struktūrų paradigmatinės kaitos, kurią skatina sparti globalinio skaitmeninio bendrabūvio plėtotė, atžvilgiu. Viena vertus, *in situ* globalioji informacijos visuomenė išvirto įprastine ir vis labiau dominuojančia

nūdienio visą pasaulį aprėpiančio žmogiškojo bendrabūvio lytimi. Antra vertus, tradicinė Vakaruose nusistovėjusi žinojimo sąranga yra pagauta permainų, galinčių iš esmės pakeisti jos pobūdį ir sklaidą – žinojimo ir tiesos kategorijos vis labiau ir vis sparčiau redukuojamos į manipuliavimo informacijos masyvais sąvokyną ir praktiką.

Informacijos visuomenė: faktografija ir kontrafaktas

Pagal kontrafaktine informacijos visuomenės sampratą, *žmogiškasis bendrabūvis*

laikytinas ex necessitate rei skaitmeniniu, jei ir tik jei skaitmeninė telematika, įgijusi conditio sine qua non statusą ir staiga paliovusi tinkamai funkcionuoti, neišvengiamai lemtų esamos bendrabūvio sanklodos griūtį (smulkiau žr. Šaulauskas, 2003). Tai reiškia, kad jeigu dėl kokių nors tyčinių ar netyčinių priežasčių paliautų veikti globalinę informacijos apykaitą laiduojantis mechanizmas, nūdienos pasaulis akimirksniu paliautų buvęs tokis, koks yra, neišvengiamai įpuldamas į visa apimančią pražūtingą suirutę.

Matant nūdienį globalinio informatizavimo būvį, – net ir užmerkiant akis į akivaizdžias tolesnio jo augimo tendencijas, – būtų pernelyg sunku abejoti tokios griūties neišvengiamybe ir jos pragarišku pragaištingumu.

Pirma, dėl esamos įskaitmenintos informacijos apimties ir jos bei telekomunikacinių technologijų spartos augimo tempų. Jau 2007 m. skaitmeninėmis ir analoginėmis technologijomis sukauptą informaciją, įskaitant plakatus ir asmeninių telefonų korteles, buvo lygi maždaug 295 maksimaliai „suspaustiems“ eksabaitams (vienas eksabaitas lygus vienam milijardui gigabaitų). Dar 1986 metais šis skaičius buvo mažesnis gerokai daugiau kaip šimtą kartų. Šio tūkstantmečio pradžioje skaitmeninės informacijos buvo tik kiek daugiau nei analoginės, o 2007 metais pastaroji sudarė jau tik vos 3 proc. Ir tokio masto pokyčiai toli gražu nelėtėja. Jau du dešimtmečiai visuotinai prieinama kompiuterijos galia kasmet didėja po 58 proc., o telematiniu būdu perduodamos informacijos apimtys – po 28 proc. (Hilbert; 2011).

Palyginimui: iki šiolei žmonija išspausdino apie 130 milijonų skirtingų pavadinimų knygų (Taycher, 2010). Daugiau

kaip ketvirtadalį, maždaug 33 milijonus, galime rasti didžiausioje pasaulyje *Library of Congress* bibliotekoje. Vidutiniškai viena knyga, pavyzdžiui, plačiai Lietuvoje išplitusiu *Word* formatu, gali būti saugoma vieno megabaito talpos skaitmeninėje byloje. Tad visos jos tilptų į maždaug 30 terabaitų, t. y. į keliolika kietųjų diskų, kuriuos Lietuvoje jau galima įsigyti už keletą tūkstančių litų bet kurioje kompiuterinės technikos parduotuvėje. Na, o 2011 metais pasiektuoju 26 terabitų per sekundę duomenų perdavimo greičiu jas visas būtų galima kaip mat persiūsti į bet kurią pasaulio vietą.

Antra, dėl esamo įskaitmenintos informacijos apykaitos masto ir jo augimo potencialo. 2011 metų vasarą internetu naudojosi beveik kas trečias pasaulio gyventojas (Internet World Stats; 2011), o mobiliuoju telefonu – bent du iš trijų: jau dabar trys abonentai tenka dviem gyventojams, o skurdesniuose kraštuose vienu įrenginiu naudojasi ne vienas ir net ne du vartotojai, tad netrukus mobiliosios telematikos globalinė skvarba turėtų pasiekti viršutinę ribą. Pasaulyje jau prieš metus kiekvieną sekundę buvo pasiunčiama bent 200.000 SMS žinučių – tai reiškia, kad vidutiniškai kiekvienas Žemės rutulio gyventojas (jū dabar apie septynis milijardus) kiekvieną dieną pasiunčia bent kelias SMS žinutes (ITU, 2010). Indeksuojamų, t. y. viešai kurį laiką pamatomų internete, puslapių skaičius 2011 metų vasaros pabaigoje priartėjo prie 20-ies milijardų (Kunder, 2011). Atitinkamai kiekvienam ne žindomo amžiaus „statistiniam gyventojui“ teko beveik po tris tokius puslapius.

Na, o „auksinis milijardas“, o po jo neilgai trukus ir visi kiti gyvavimui tinkle jau greitai pritrūks paros. Juk skaitmeniniai

padargai „budi“ įjungti visą parą, o vienu metu galima nesunkiai naudotis bent keliais išsyk. 2009 metais vidutinis amerikietis kas dieną internetu naudojosi daugiau kaip valandą, dar pusantros valandos žiūrėjo skaitmeninę televiziją (Anderson, 2009). Dar kalbama bei keičiamasi žinutėmis telefonu, klausomasi radijo bei žaidžiama – ir dažnai tai daroma vienu metu. O kadangi įvairūs telematiniai įrenginiai dar ir „budi“ ištisą parą ir toks budėjimas taip pat laikytinas jų naudojimu, *homo irretitus* gyvuoja itin kintantu pavidalu kur kas daugiau, nei paroje sutelpta valandų. Taip, kaip mobiliųjų telefonų abonentų gali būti gerokai daugiau, nei esama gyventojų (bet kuris gali būti daugiau kaip vieno savininkas, juolab kad vien 2010-aisiais metais mobiliųjų telefonų buvo parduota bent 1,6 milijardo, žr. Gartner, 2011), taip ir „telematinė para“ gali būti kur kas ilgesnė, nei diktuoja astronominė logika (visų įjungtų telematinių įrenginių veikimo suminė trukmė jau seniai viršija 24 valandas per parą).

Tad nūdienos pasaulis tvyro telematikoje. Štai ir Lietuvoje internetu naudojasi daugiau kaip 60 proc. gyventojų (jaunesnėse amžiaus grupėse – iki 95,5 proc.) ir beveik visi buvo mobiliojo ryšio vartotojai (Lietuvos statistikos departamentas, 2011). O maždaug pusė jau nedvejodama teigė, kad „mobilūs telefonai yra neatsiejama jų gyvenimo dalis“ (Rait, 2011). Prisiminę, kad mobiliųjų telefonų pas mus yra beveik du kartus daugiau negu gyventojų, ši skaičių net galėtume laikyti pernelyg droviu. Tikėtina, kad Lietuvos telematinės skvarbos rodikliai dar labiau viršys pasaulio, o kai kuriais atvejais ir Europos vidurkius. Juk pastaraisiais metais Lietuva tvirtai laikosi tarp didžiausia tinklo greitaveika

disponuojančių valstybių (Ookla, 2011), o kai kuriose pozicijose užima net pirmąją vietą – šviesolaidžio prieigos plėtroje „Lietuva išlaiko aukščiausią vietą Europoje pralenkdama kitas lyderes, tokias kaip Švedija, Norvegija, Slovėnija ir Slovakija“ (FTTH Council Europe, 2011).

Taigi, *summa summarum*, šie dvejoją telematinę skvarbą apibūdinantys statistiniai duomenys rodo, kad *homo irretitus* sulaukė savo pilnametystės tvirtai remiamas brandžios informacijos visuomenės pastolių, t. y. tokiaime globaliniame pasaulyje, kurį, sutinkamai su kontrafaktine informacijos visuomenės samprata, steigia ir palaiko telematizuotos žmoniškojo bendrabūvio lytys.

Dvidešimtmetis *homo irretitus*: prasingumo godos

Ko iš tokios tvirtai suėmusios visą pasaulį informacijos visuomenės jau sulaukėme ir turėtume tikėtis ateityje? Ir, svarbiausia, kas labiausiai krinta į akis keldamas didžiausią rūpestį, ko ir kiek pagrįstai norėtume išvengti?

Šiandieninio *homo irretitus* – jau pilnakraujės informacijos visuomenės piliečio – vizitinė kortelė atrodo nepretenzingai ir bent iš pirmo žvilgsnio nežada netikėtų permainų. Tai Azijos ir Vakarų pasaulio bendrinės lyties gyventojas, dar nesulaukęs nei 34-erių metų. *Homo irretitus* prisistato anoniminius itin dažnai nekaltiojamais vardais, o susišneka kaip reikiant supaprastinta bei makaronizuota kalba. Dirba bei ilsisi visokiausiose įvairiopaie telematizuotose vietose. Jis aistringai išpažįsta su matomumo siekiu susijusius idealus, bet sykiu visų labiausiai bijo prarasti privatumą (kurį, beje, baikščiau viliasi pa-

slėpti kruopščiai parinktu anonimiškumu bei apsaugoti trivialiai nuspėjamais slaptažodžiais, tad yra draskomas egzistencinės įtampos: ir nori, ir bijo).

Jeigu kuriame nors žemyne ar žemynuose neįvyks globalinio masto kataklizmų, šioje vizitinėje kortelėje matomas *homo irretitus* profilis vis labiau pritaps prie pasaulinių bendriausiojo pobūdžio demografinių vidurkių – tiek lyties ir amžiaus, tiek gyvenamosios vietos, kalbos bei visais kitais požūriais. Tokią prognozę diktuoja esama telematinių technologijų raidos inercija – tebeauganti pasaulinio bendrabūvio telematizacijos sparta. Kuo toliau, tuo labiau pagrindiniai *homo irretitus* bruožai išvirs bendrinėmis pasaulinio žemės gyventojų pavidalo charakteristikomis – vien tik todėl, kad sunykusi netelematizuoto bendrabūvio dalis jau nebegalės daryti įtakos statistinių vidurkių išvestinėms.

Be to, telematikos svarbą ir jos mastą jau ranka pasiekiamoje ateityje dar labiau paryškina jaunesnių gyventojų priklausomybė nuo informacijos visuomenės infrastruktūros, įgalinančios bei palaikančios jos *modus vivendi*. Juk tepririkė vos kelių dešimtmečių, kad Lietuvoje, kaip ir kituose Vakarų civilizacijos technologijas įdiegusiuose kraštuose, užgimtų „skaitmeninių aborigenų“ karta (*digital aborigines*, žr. Tarlow, 2002). Karta, gimusi su elektroniniu įskiepu (*born with a chip*; žr. Abram, 2004) ir išliūliuota skaitmeniniuose vystykluose – pirmąjį savo žodį ji dažnai teišitaria tik įgudusi manipuliuoti telematiniais padargais ir tik po to, kai jų padedama kiek pramoksta telematiškojo piktografinių ženklų bei makaroninių trumpinių rašto.

Savo ruožtu, nebesustabdomas žmoغيškojo bendrabūvio virtimas vis labiau glo-

baliai įskaitmeninama tikrove neapseina be numanomų blogybių nuojautos. Įprastinė, per amžius atsikartojanti *hic et nunc* gyvenamo bendrabūvio pokyčių baimė yra patikimiausia nūdienių nuogastavimų, įtarumo ir desperacijos protrūkių versmė. Daugiausia baiminamasi dėl to, kad telematizuotas, anonimizuotas, kolektyvizuotas ir perdėm paviršinis vien *know how* pobūdžio žinojimas galų gale nustelbs taip sunkiai sukauptą mūsų civilizacijos intelektualinį paveldą, paplaus daugybės asmenų savarankiškai rėstus vertybinio kodo ir žinijos klodus. Dvidešimtmečio *homo irretitus* brandą tebelydi jau pavirtusi lėtine *drastiško žmoغيškojo pasaulio nuprasmėjimo fobija*.

Iš tiesų, nūnai nepatikliai regime pasikeitusį pačios informacijos statusą. Anksčiau buvo ieškoma to, ko aiškiai stokojama, o dabar paieškos mechanizmas kitoks – *Google* paslaugiai pateikia ne tai, ką nori rasti ir ko dar nesi aptikęs, o tai, ką gali ir būtent todėl, kad gali, privalai surasti. „Gūglinti“ ir ieškoti toli gražu nėra vienas ir tas pats. Pirmuoju atveju ieškai nežinodamas ar ką ir rasi (kaip pasakose: eini ten, kur nežinai, ir ten, kur nežinai manai surasiąs tai, ko niekad nežinojęs). Antruoju – ieškai ne kažko nežinomo ir žinoma gal visai net nebūtino, o konkretaus ir reikiamo dalyko. Todėl ir bibliotekos, įkūnijusios modernybę atvėrusią Gutenbergo erą, jau turi iš esmės keisti savo tolesnio buvimo pobūdį. Juk naujoji *homo irretitus*, „įjunkusios į *Google* tipo paiešką, generacija tikisi gauti paieškos rezultatą dar iki pasisakydama, ko pageidauja“ (Abram, 2004, p. 35). Be to, ir pats žinojimas vis labiau paklūsta sinchroninės ir diachroninės grupinės tinklaveikos principams – juk voratinklinėje *homo faber irretitus* sanpy-

noje „dėl gebėjimo transformuoti duomenis ir informaciją į žinias ir pasinaudoti jomis atnešant žmonei naudos kiekvienas organizacijos darbuotojas tampa organizacijos žinių vadybos aplinkos nariu“ (Atkočiūnienė, 2010). Kitaip sakant, žinojimo paieškos, jo įgavimo ir diegimo mechanizmai yra iš esmės deindividualizuojami ir sykiu demokratizuojami – unifikuojami ir suprastinami. Taip nyksta pasyviųjų ir aktyviųjų telematinės interakcijos formų skirtis – ją keičia skaitmeninis išviršinė prasmę generuojantis *perpetuum mobile*: lakoniškai reaktivi iš anksto pateiktos informacijos recepcija bei sintetiniai skaitmeninių kasdienybės interakcijų pavidalai, paklūstantys masinės daugiaveikos ir joje kanalizuojamo turinio paprastinimo imperatyvui.

Maža to: jauniausiųjų *homo irretitus* kartų pamėgtos akimirksninio telematinio susižinojimo technologijos (kaip antai *instant messaging*, IM, arba Lietuvoje ypač mėgstamos trumposios žinutės, SMS) yra pagrįstos momentine itin lakoniškų pranešimų apykaita. Ji dar labiau augina įskaitmeninto paviršinio žinojimo anonimizacijos ir kolektyvizacijos pagreitį (beje, statistika rodo, kad iš keturiasdešimtmečių IM terpe naudojasi vos 5 nuošimčiai asmenų, o dvigubai jaunesnėje populiacijoje šis skaičius viršija net 85 nuošimčius; žr. Abram, 2004). Juk anoniminė akimirksniu vykstanti informacijos apykaita, sruvenanti kolektyviniais daugiaveikos kanalais, neįmanoma be maksimalaus perduodamo turinio sutrumpinimo ir supaprastinimo. Semantinis tokios apykaitos krūvis vis labiau „demokratėja“ – tampa vis lengviau priimanamas kuo didesniajam potencialių telematinio bendrabūvio dalyvių skaičiui nepaisant

jų disponuojamų intelektinių, psichologų, kompetencinių ir kitokių išteklių.

Atitinkamai ši paprastinimo vėjų – nepaisant akivaizdaus visa apimančio prastinimo pavojaus, – ryžtingai įpavidalina bene pagrindinė *homo irretitus* pažintinio lobyno Meka. Tai *Wikipedia*, tiksliau – jos nedviprasmiškas ir, kaip žinoma, tenkinantis visuotinę paklausą siūlymas semtis patikimo išmanymo naujajai naujosios globalinės telematinės generacijos kalba. Ji ir pavadinta adekvačiai – lakiau, skambiu ir įtikinančiu čia slypinčia demokratine sėkme vardu: *paprastoji*, arba *suprastintoji* anglų (*basic*, arba *simple English*). Galima numanyti, kad šią tendenciją perims ir kitos voratinklinio pažinimo rūšys: štai kad ir naujasis „Liaudies universitetas“ (*University of the People*), kuris pasiskelbė pirmąją nemokama akademinė institucija, pašaukta „demokratizuoti aukštąjį mokslą“ ir pradėti „naująją globalinės edukacijos bangą“. Čia, norint gauti bakalauro laipsnį, kuris, steigėjų įsitikinimu, turės visavertės akreditacijos statusą, pakanka „bazinių rašytinės ir šnekamosios anglų kalbos įgūdžių“ (University of the People, 2011).

Taigi, *homo irretitus* disponuoja jį gaubiančios informacijos paviršiu visų pirma ir dažnai vien tik jos *paviršiniu-išviršiniu* pavidalu. Tai reiškia, kad *homo irretitus* žinojimas slidinėja informacijos paviršio paviršiumi, kuriam suteikiamas suprantamiausias, o todėl ir *ex definitio* lėkštas, maksimaliai dideliai auditorijai lengvai prieinamas pavidalas. Todėl toks žinojimas patiria nuolatinę pagundą neperžengti „kiekvienam suprantamo“ paviršiaus ribų virsdamas išviršiniu žinojimu *par excellence*. Pastarasis yra „hipertekstiškai“ išsivertęs į paviršių: čia informacija negali būti pasiekiamą taip, kaip tradiciškai įriš-

tose knygoose – t. y. giliai panirus į tekstą, vien jame pačiame ir jo paties padiktuotais terminais. Atvirkščiai – ją tegalima aptikti tik „iš viršaus“ – atsispyrus į žinojimą standartizuojančią išorę. Todėl *homo irretitus* žinojimas daugiausia yra *paviršinis-išviršinis*: seklys, fragmentiškas, eklektiškas, standartizuotas; jis atvirai liudija savo prigimtinį nepakankamumą ir ariamumą, didžiudamasis prasminio visavertiškumo stygiumi. Tai gelmė, išversta į paviršių ir į jį redukuota: paviršiaus išviršumo imperatyvas reiškia principinę gelmės nebūtį – tokio išviršinio žinojimo gelmė tėra beribė kitų paviršių gausybė, beribė hipertekstinių paviršių eklektika.

Todėl *homo irretitus* rankose informacijos svarba auga, žinojimo vertė krinta, o tiesa nenumaldomai pinga. Tiesa ir žinojimas redukuojami į išviršinės informacijos masyvus, iš esmės tapatinami su informacija bei jos kiekybine išraiška. Augant informacijos masyvams jos „gamybos“ bei manipuliavimo sąnaudų mažėja, ji tampa kasdiene visiems lengvai prieinama itin – plataus vartojimo preke“. Taip žinojimas praranda savo atpažįstamai identifikuojamą vertingumą – paliauna būti tikruoju konkurencijos, karjeros ir sėkmės įrankiu bei požymiu. Be to, nors *homo irretitus* yra būtinas vis daugiau laiko ir energijos sąnaudų reikalaujancio ypatingo *know-how* tipo išsilavinimo, procedūros, kurias jis atlieka savo „darbo vietoje“, yra vis labiau unifikuojamos ir automatizuojamos, t. y. vis labiau atkabinamos nuo žinojimo ir prisegamos prie maksimaliai demokratizuotos, supaprastintos išviršinio paviršiaus stichijos.

Iš čia – tradicinių episteminių struktūrų ir juos sudarančių sandų erozija. Tiek, kiek viena su kita nesutampančių tiesų įvairovė esti vis labiau toleruojama, jos vis dažniau virsta tik įjasmenintais many-

mais, spėlionėmis ir šališkais nuomoniomis. Tai reiškia ir tai, kad baigiantis XX amžiui dar labiau sunyko tradicinis daugumos arba „turgaus“ nuomonės supriešinimas elitinei arba, anot Platono, ne olos ar ne urvo „filosofo tiesai“, ir tai, kad vis labiau blyškėja sąmoningo melo ir iliuzijos, atsitiktinės klaidos ir organizuotos manipuliacijos skirtys – juk pastarosios reikalingas ne informacijos jūros, o žinojimo ir tiesų salyno. Liberalaus egalitarizmo sąlygomis šių skirčių sunykimą skatina ir tai, kad, nepaisant kitų esminių skirtumų, „visos tiesos – ne tik įvairios racionalios tiesos, bet ir faktinė tiesa – yra priešingos nuomonei *savo galiojimo teigimo būdu*“ (Arendt, 1995, p. 264), t. y. tiesa skleidžiasi prievartiniu negalėjimu jos paneigti, o nuomonė – laisvai pasirenkamu įtikinimu ja pasikliauti. O žinojimas ar jo funkcinis surogatas išviršiniame paviršiuje yra decentralizuotas, spontaniškas, žaismingas, atsitiktinis ir todėl *ex definitio* neprievartinis: prievartai visuomet reikalinga atrama, o negalima kvestionuoti prievarta turi būti palaikoma dar ir tokią atramą įtvirtinančios gelmės. Todėl esamą informacijos episteminės vertės, arba žinojimo, nykimą reikšmingai palydi tiesos sulydymas su nuomone, o prasmės – su informacija bei manipuliacijomis joje ir ja pačia.

Tad globalinis *homo irretitus* pasaulis laikytinas ne žinojimo, o žinojimo nepaisymo kultūros įsikūnijimu. Interneto erdvė šauktina ne mažlaus žiniatinklio, o džiugaus nežiniatinklio vardu. Žinojimą ištinka toks pat likimas, kuris, įsigalėjęs vartojimo visuomenės kanonams, nuvertino turto kaupimą – čia vertingas ne turimo turto kiekis ir pats tokio turėjimo faktas, o esami laiko ir sugebėjimo ištekliai juo

maloniai ir efektyviai pasinaudoti, t. y. jį vartoti. O masinis žinojimo vartojimas ir yra jo sistemiškas vertimas nežinojimo išviršiu ir perviršiu.

Taip vis labiau ryškėja ieškomos ir surandamos prasmės erozija – apgalvoto įsisąmoninimo, pasvertos apdairios sprendžiant ir atsargos veikiant nykimas. Ir lygia greta tolydus lengvai pasiekiamo „žinojimo paviršiaus“ diktatas – greitojo *know how* principais grįstų galvojimo, sprendimų ir padarymų gausėjimas, kurį palaiko ir skatina patogi tokio tariamo lengvumo būti su prasme inercija. Tam talkina ir žmogiškosios atminties įskaitmeninimas – gausu tyrimų, parodančių vis augančią jos priklausomybę nuo skaitmeninių laikmenų bei išibėgėjančią informacinių technologijų ir protavimo simbiozę (Sparrow, 2011). Šiuo požiūriu telematika jau yra ne tik fizinių ir technologinių mokslų dalykas, ji *de facto* yra ir biomedicinos disciplinų kompetencijos reikalas – pasaulinis tinklas rezgasi kaip natūrali ir esminga mūsų neurobiologinės sąrangos dalis.

Dar Sokratas įtariai ir baimingai žvelgė į sąmoningumą transformuojančių naujovių poveikį – manė, kad rašto kultūra negrįžtamai griaua tik gyvoje ištaroje teslypinčią prasmės pilnatvę. Technofobijos visais laikais ir pačiais įvairiausiais pavidalais

gaubė bene visas bent kiek pastebimesnes naujoves. Tačiau vargu ar tokios vis pasigirstančios dejonės, apraudančios prasmės nyksmą, bus išgirstos. Ne tik todėl, kad šuns balsas į dangų neina (jį, kaip įprasta, lengviau pasiekia šunų rujos obalsiai), bet ir dėl to, kad gėlą dėl nūdienio bendrabūvio nuprasminimo kaip mat apmalšina tūkstantmetės žmogiškosios civilizacijos pamokos. Išties, toli gražu ne visada atsargos ir atidos įprasminata veikla išvirsta prasmingomis gėrio kekėmis.

Taip vos per dvi dešimtis metų skaitmeninis globalinis tinklas *sui generis* pavirto naujosios telematinės generacijos igymiu, kiaurai persmelkdamas bene visus kasdienio bendrabūvio užkaborius. Jis jau prarado savo ypatingą išskirtinumą. Galėtume sakyti, kad jis prarijo „normalų“, ne skaitmeninį buvimą arba, atvirksčiai, kad buvo jo prarytas. Dabar visoks bendravimas tapo taip prisodrintas telematinių syvų, kad jau nebepajėgiame atskirti skaitmens nuo jį įskaitinančios ir jo įskaitintos fiziškai būvančios *homo irretitus* esybės. Tai, kas nauja, tapo sena, o kas sena, išvirto naujumu. Ir palieka neaišku, kurį mūsų šio bendrabūvio apibūdinimą privalu dėti tarp kabučių: ar „skaitmeninį“, padirbtą ir neva todėl netikrą, ar „fizinį“, natūralų ir todėl gal vis dar neva tikresnį.

LITERATŪRA

ABRAM, S.; LUTHER, J. 2004. Born with the Chip. *Library Journal*, Vol. 129, Issue 8, LLC, 5/1/2004, p. 34–37. Plain City Ohio: Library Journals.

ANDERSON, J.; REITSMA, R.; LIACKMAN, B. (2009). *Consumer Behavior Online: A 2009 Deep Dive*. Cambridge, MA: Forrester Research, Inc. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 7 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.forrester.com/rb/Research/consumer_behavior_online_2009_deep_dive/q/id/54327/t/2>.

ARENDE, H. (1995). Tarp praeities ir ateities. Vilnius: Aidai.

ATKOČIŪNIENĖ, Z. 2010. Žinių vadybos įtaka tobulinant organizacijos kompetencijas. *Informacijos mokslai*, 52. Vilnius: Vilniaus universitetas [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per in-

terneta: <<http://www.leidykla.vu.lt/mokslo-darbai/informacijos-mokslai/informacijos-mokslai-2010-52-tomas>>.

FTTH Council Europe (2011). *FTTH case study*. Teo: National incumbent in Lithuania leads fibre developments [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <www.ftthcouncil.eu/documents/CaseStudies/TEO.pdf>.

Gartner (2011). Gartner Says Worldwide Mobile Device Sales to End Users Reached 1.6 Billion Units in 2010; Smartphone Sales Grew 72 Percent in 2010. – Egham, UK, February 9, 2011. Gartner Newsroom: Gartner, Inc. and/or its Affiliates [žiūrėta 2011 rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gartner.com/it/page.jsp?id=1543014>>.

HILBERT, M.; LÓPEZ, P. 2011. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information. *Science*, 10 February 2011: DOI: 10.1126/science.1200970. New York: American Association for the Advancement of Science [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.1126/science.1200970>>.

Internet World Stats (2011). World Internet Usage and Population Statistics, July 19, 2011. Miniwatts Marketing Group [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 8 d.]. Prieiga per internetą. <<http://www.internet-worldstats.com/stats.htm>>.

ITU (2010). *The World in 2010: ICT Facts and Figures*. Geneva: Market Information and Statistics Division Telecommunication Development Bureau International Telecommunication Union (ITU) [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.itu.int/ITU-D/ict/material/FactsFigures2010.pdf>>.

Lietuvos statistikos departamentas (2011). M9020201: 16–74 m. amžiaus asmenys, kurie naudojami kompiuteriu, internetu [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt>>.

KUNDER, M. (2011). The size of the World Wide Web. *Worldwidewebsize.com*: Maurice de Kunder [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.worldwidewebsize.com>>.

OOKLA (2011). Net Index [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.netindex.com>>.

Rait (2011). Dauguma Lietuvos gyventojų nuolat naudojami mobiliaisiais telefonais ir teigia, kad tai yra neatsiejama jų gyvenimo dalis. – *Naujienos*, [žiūrėta 2011 m. liepos 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rait.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=92&cntnt01lang=lt_LT&cntnt01returnid=93>.

ŠAULAUSKAS, M. P. (2003). Informacijos visuomenės samprata: senųjų vynmaišių gniaužtai *Problemos*, t. 64, Vilnius, p. 64–73.

SPARROW, L.; LIU, J.; WEGNER, D. M. (2011). Google Effects on Memory: Cognitive Consequences of Having Information at Our Fingertips. *Science*, 14 July 2011: DOI:10.1126/science.1207745. New York: American Association for the Advancement of Science [žiūrėta 2011 m. liepos 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.1126/science.1207745>>.

TAYCHER, L. (2010). Books of the world, stand up and be counted! All 129,864,880 of you, Thursday, August 05, 2010. – Inside Google Books: Google Inc. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://booksearch.blogspot.com/2010/08/books-of-world-stand-up-and-be-counted.html>>.

TARLOW, Mikela; TARLOW, Philip (2002). *Digital aboriginal: the direction of business now*. New York: Warner.

University of the People (2011). What is University of the People? – FAQ. [žiūrėta 2011 m. rugpjūčio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.uopeople.org>>.

AFTER THE TWO DECADES OF *HOMO IRRETITUS*: DISPAIR AND DREAMS

Marius Povilas Šaulauskas

S u m m a r y

Homo irretitus, the endogenous citizen of global information society, emerges as the most widespread and important figure of the contemporary habitus. In compliance with the counterfactual concept of information society, telematic interactions already serve as a constitutive framework of the modern lifeworld, providing the crucial basis of its enactment and continuous maintenance. The technologically entrenched transformation is *inter alia* accompanied by the overarching reduction of the received sociocultural practices of knowledge into the easy access to and management of the measureless volumes of informa-

tion flows and feedbacks. The distinction between active and passive forms of telematic interaction fades away: the newfangled global digital *perpetuum mobile*, generating superficial structures of meaning, relies on predominantly reactive, multitasking and thereby systematically simplifying appropriation of the communicated content. Nevertheless, it is at least doubtful that this innovative change actually implies a fundamental shift in our civilization.

Keywords: counterfactual concept of information society, digital aborigines, digitalized knowledge and meaning, *homo irretitus*.